

JEZIKOVNA ZVRSTNOST V SODOBNIH MEDIJAH

Avtorica je na naključno zbranim gradivu govornih in zapisanih besedil v sekundarni komunikaciji, torej besedil, ki so nastala za radio ali televizijo, in besedil, ki so objavljena na svetovnem spletu, poskušala pokazati nekatere značilnosti in eventualne razlike glede zvrstnosti med besedili, ki nastajajo v okviru nacionalnih in zasebnih medijev, ter izbere različnih zvrsti v besedilih, objavljenih na internetu. Težišče analize je v procesu izbiranja socialne zvrsti, deležu verbalnih in neverbalnih sredstev v besedilu, predvsem pa jo je zanimalo upoštevanje govornega položaja (formalnost in neformalnost, javnost; upoštevanje naslovnika). Analiza je potrdila delovno hipotezo, da so razlike med besedili pogojene predvsem s posameznikovo jezikovno kultiviranostjo, manj pa z okoliščinami pojavljanja besedila (formalnost : neformalnost govornega položaja, javnost ter prenosnik).

govorjeni diskurz, elektronski mediji, zvrst

The author takes into consideration a random sample of spoken and written secondary-communication texts, i.e. radio, television and internet texts, attempting to outline their properties and point to some potential register-related differences between texts used by national media on the one hand and those used by private media on the other, as well as to the selection of register in internet texts. The analysis is centred upon the choice of register, upon the relation between verbal and non-verbal elements, and, in particular, upon ways in which characteristics of a given communicative situation are reflected in the text (formal vs informal communicative setting, public vs private communicative setting, addressee's cognitive encyclopedia and expectations). As predicted by the preliminary hypothesis, differences between the texts were based mainly on the producer's language awareness and competence, whereas concrete communicative circumstances (formality vs informality, public vs private communication, spoken vs written communication) played a less important role.

spoken discourse, electronic discourse, register

1 V procesu raziskovanja govorne komunikacije in njenega rezultata, to je govornega besedila, nas zaradi njegove narave (to je oblike socialne interakcije) s sociolingvističnega stališča seveda najprej zanima, katero zvrst jezika uporabljajo govorniki v komunikacijskem procesu. Pri iskanju odgovora na vprašanje se moramo zavedati dejstva, da je za analizo izbran le omejen vzorec posnetih besedil,¹ zato je

¹ Ob navajanih primerih posnetih govornih besedil so v oklepaju vedno navedeni tudi podatki o tem, kje in kdaj je bilo besedilo predvajano ter kdo so udeleženci v komunikacijskem procesu. Analizirana besedila so bila posneta v slovenskih javnih medijih med letoma 1995 in 2002. Na tem mestu je morda nujno oprede-

seveda rezultate nemogoče posplošiti. Vendar lahko kljub vsemu po pregledu posnetih besedil rečemo, da se v govorni komunikaciji v slovenskih medijih v zadnjih letih v vse več govornih položajih v večji meri pojavlja knjižni govorjeni jezik. Ob govorjenih besedilih bi se namreč v veliki meri težko opredelili za eno od socialnih zvrsti jezika kot edino prevladujočo zvrst v besedilu, še posebej, če so posneta besedila iz različnih medijev, posneta za različno ciljno publiko. V besedilih se namreč zvrsti prepletajo, v vsakem govorjenem besedilu je velik delež »splošnega, skupnega jezika (standarda; na vseh sistemskih ravneh) in ustrezen delež za posebno funkcijsko zvrst značilnih izraznih sredstev« (Pogorelec 1986: 12). Govorjena besedila po Havránkovi definiciji funkcijskih zvrsti sodijo v 1. zvrst in opravljajo t. i. komunikativno (sporazumevalno) funkcijo.² Zanje je značilno, da je njihova »semantična (pomenoslovna) ravnina enovita, razmerje leksikalnih prvin do sporočanega [je] poljubno, besedilo [je] nesklenjeno, razumljivost [je] dana s situacijo in konverzacijskimi avtomatizacijami« (Pogorelec 1986: 13). Zavedati pa se seveda moramo, da že po naravi »pišemo drugače, kot govorimo« (Pogorelec 1965: 132), čeprav se v nekaterih govorjenih besedilih ne vidi, da so bila pripravljena za prenos do naslovnika preko slušnega prenosnika (včasih je to v javnih medijih opaziti predvsem v besedilih, ki so pripravljena vnaprej in torej niso tvorjena spontano v konkretnem komunikacijskem položaju). Bistveno za vsako besedilo, ki nastaja v konkretnem govornem položaju, je, da »izberemo s premislekom tisto, kar je za naš namen najbolj primerno. Te izrazne možnosti pa ne obsegajo vseh izraznih možnosti govorjenega jezika. [...] 'Zato je zelo pomembno / kako bodo v letošnjem letu / ko imamo veliko materialov za seboj / novo ustavo in statute / mislim da je silno pomembno / kako bodo in kakšno mesto bodo našle občinske konference v letošnjem letu.' Stavek je iztrgan iz celote, izrečen je bil v razpravi na nekem posvetovanju, v jeziku, iz katerega slutimo skrbno prizadevanje; v svojem okviru ni mótíl in je razumljiv. Zapisan pa učinkuje neurejeno, ker je stavčna zgradba iz govorjenega jezika drugačna od stavčnih zgradb, ki so običajne pisanem jeziku.« (Pogorelec 1965: 133.)

Seveda pa je vsa govorjena besedila težko oz. skoraj nemogoče uvrščati le v eno samo funkcijsko zvrst, kot jo opredeljujejo češka strukturalistična šola, saj se med

liti tudi status javnih medijev – v Sloveniji poleg nacionalnih medijev (TV Slovenija, Radio Slovenija ...) oblikujejo programe tudi regionalna središča (npr. Studio v Mariboru, Kopru), ki svoje oddaje predvajajo na frekvencah nacionalnih programov, poleg teh pa delujejo tudi zasebne televizijske in radijske postaje (npr. POP TV, A-KANAL, Radio Salomon ipd.).

²Urbančič (1965: 221–227) pa govori o konverzacijskem stilu, ki »tvori nekakšen most med jezikom knjig in pogovornim jezikom. Je kultiviranejši od tega in manj učen od onega. Besedišče je preprosto, stavki niso dolgi in priredja so običajnejša kakor podredja. Ta stil je tipičen za govorjeno besedo v zadevah vsakdanjega življenja med izobraženci, v nepripravljenih javnih diskusijah s široko tematiko, pa tudi v odrskih delih in filmih. Posamezni elementi pogovornega jezika dajejo konverzacijskemu stilu domačnost, nepri-siljen izraz.« (Urbančič 1965: 223.) Sodobne raziskave govorjenih besedil (gl. Hribar 2000) so pokazale, da so lahko ta prav tako zapletena, in sicer tako strukturno kot pomensko. Verjetno je zapletenost/nezapletenost govorjenega besedila v veliki meri odvisna predvsem od jezikovne zmožnosti posameznika in od konteksta, v katerem je bilo besedilo oblikovano.

seboj v veliki meri razlikujejo glede na govorni položaj (formalni : neformalni), izbran krog naslovnikov (javna : zasebna), sporočilni namen (pozivna, predstavitvena, ekspresivna, povezovalna ...) in nenazadnje tudi glede na vrsto javnosti in družbeno razmerje med sporočevalcem in naslovnikom (praktičnosporazumevalna, uradovalna, strokovna in publicistična). Govorjena besedila v eno skupino družijo isti prenosnik, ki pa narekuje le izbiro sredstev, povezanih z naravo prenosnika. To potrjujejo tudi posneta besedila, ki se po izbiri sredstev med seboj razlikujejo glede na kontekst, v katerem se pojavljajo.

Premik v razumevanju funkcijskih zvrsti je v drugi polovici prejšnjega stoletja zaznati že v delih pragmatolingvistov, ki »v središče svojega zanimanja postavljajo pragmatično funkcijo izrekov oz. besedil, tj. *namen spremembe stanja stvari*, s katerim je besedilo tvorjeno. Spremembe stanja stvari, ki jih namerava govorec doseči, so najrazličnejših vrst in zajemajo pravzaprav vse, kar se v stvarnosti spremeni s tem, ko je govor uresničen.« (Skubic 1994/95: 156.) Glede na to, katera funkcija prevladuje v besedilu, Skubic ločuje štiri pragmatične funkcije govora, in sicer znanstveni govor, sporočanje-vplivanski, konvencionalnoperformativni in umetnosti govor. Za obravnavo zbranih besedil je zanimiva predvsem druga funkcija, ki »poleg tradicionalne strukturalistične domene praktičnosporazumevalnega in publicističnega govora pokriva tudi dobršen del strokovnega govora. Ker zajema v svoj okvir vsako rabo jezika v namene perlokucijskega vplivanja na naslovnika (vključno z namenom njegovega informiranja), je formalno zelo raznolika. Govorec ima pri sporočanje-vplivanskem govoru vso svobodo, da glede na okoliščine uporabi strategije, ki jih obvlada, za doseg svojega cilja. Pod strategijami razumemo tu premišljenost rabe propozicij, instrumentaliziranih za doseganje učinkov; bistveni pogoji za njihovo učinkovitost pa so razumljivost, prepričljivost in upoštevanje zahtev okoliščin.« (Skubic 1994/95: 155-168.)

Sodobno pojmovanje zvrsti torej v ospredje postavlja temeljno funkcijo besedila, to je vplivanje na naslovnika, za to pa tvorec izbira sredstva, ki so mu na voljo v njegovem besedilnem svetu in ki jih nudi jezik, v katerem besedilo oblikuje. Pri tem je izredno pomembno upoštevanje prenosnika kot prvine konteksta oz. okoliščin, v katerih besedilo nastaja. »Sklenjenost besedila« (Pogorelec 1986: 14) ali koherenca je namreč tudi v govorjenih besedilih dosežena s kontekstom, ki ga razumemo v njegovem širšem pomenu, torej kot sobesedilo in okoliščine, v katerih je besedilo nastalo. Pri slednjih moramo poudariti, da je pri interpretaciji besedila vedno treba upoštevati ne le fizični kontekst (govorni položaj, to je kraj, čas in udeležence), marveč tudi socialni (socialna razdalja/bližina med udeleženci v komunikacijskem procesu, starostna razlika ipd.) in mentalni kontekst (želje, potrebe, prepričanja, verjetja) tako tvorca kot naslovnika. Poleg tega pa h koherenci in koheziji govorjenega besedila v veliki meri prispevajo tudi neverbalna sredstva, ki besedilo sooblikujejo, vendar jih zaradi narave medija v sekundarni komunikaciji (npr. radio) seveda ne moremo videti. Če se npr. tvorec ne zaveda prednosti in

pomanjkljivosti, ki jih nudi medij, besedila na naslovnika učinkujejo kot nekoherentna in nekohezivna.

2 Analiza odlomkov posnetih besedil z različnih radijskih postaj in televizijskih programov kaže, da razlik med besedili ne povzroča dejstvo, da gre na eni strani za besedila, posneta z nacionalnih radijskih postaj ali televizijskih programov, na drugi pa za besedila, nastala v okviru zasebnih medijev, marveč nekaj povsem drugega. Tako torej ne morem potrditi v začetku nekako implicitno postavljene hipoteze, ki sem jo oblikovala na podlagi skorajda stereotipa in nekaterih javnih mnenj (objavljenih v rubriki Pisma bralcev v *Delu* in *Mladini*), da v zasebnih medijih »manj skrbijo za kultiviranost jezika in besedil«. Nekateri npr. opažajo celo to, da je vse manj kultiviranih govorcev tudi na nacionalni televiziji (Pisma bralcev, *Mladina*, januar 2003).

Stopnja kultiviranosti je seveda odvisna od vsakega posameznika, posneto gradivo³ pa kaže, da vendarle ne gre za kakšno »alarmantno stanje«.

Poglejmo npr. odlomek iz oddaje *Gori doli naokoli*, ki smo jo posneli 14. marca 1999 na Valu 202.

1. Tatjana: [...] No, če smo dosledni, govorimo o vasi Zgornje Prapreče. Za odajo Gori doli naokoli jo je odkrila Damjana Krošelj.

2. Damjana: Lep pozdrav iz Zgornjih Prapreč. Majhne vasi v občini Lukovica. Tako majhne, da je bilo tu na telefonski priključek treba čakati osemnajst let. Zdaj ga ima usaka hiša. Useh štirinajst. Da bi jih opazili, so vaščani pisali v časopise in podpisovali peticije, da bi končno dobili označbo kraja. Tablo, na kateri bi pisalo ime njihove vasi, in smerokas. Op čisto novem smerokazu smo torej z domačini, Milanom Drčarjem in družino Smrkolj, zavili u Zgornje Prapreče.

3. Milan: Ja, to je pa rezultat, əə,⁴ əə, peticije, ki smo ga dal na občino in ki so podpisal prau vsi prebivauci. əə mi smo u tej peticiji zahtevali əə označbo kraja, to smo dobili u lanskem letu, əə pret kratkim pa še əə smerokas op glauni cesti, tko da əə əə popotnik, ki se pelje po glauni cesti, prauzaprau ne more več zgrešit kraja Zgornje Prapreče.

4. Damjana: Res se nismo izgubili in našli to mejhno vas, mimo katere bo zdaj zdaj peljala autocesta. Ki jim bo približala Ljubljano, vendar odmaknila mir.

5. Milan: Bomo dobil in hrup in še kaj družga povrhu, a ne.

6. Starejši občan: əə ja, to nem nau preveč fajnga prnesəl.

Govorjeno besedilo kaže prvine spontano tvorjenega besedila, vsaj gostje (Milan, starejši občan) niso bili vnaprej pripravljeni, na kar kažejo številni zapolnjevalci vrzeli (əə, əə). Novinarica se z domačini pogovarja v knjižnem pogovornem

³Pri prepisu govornih besedil so bile upoštewane vse značilnosti, ki so se pojavile pri posameznik govornih, med drugim tudi zapolnjevalci vrzeli (polglasniki), daljši in krajši premori ter vse napake, ne le slovnične, ampak tudi spremembe v izgovoru, do katerih včasih prihaja zaradi premora in posledično neupoštevanega besedilnega konteksta. Zapis je prilagojen fonetični zapis, brez označenih naglasov in poudarkov, zapisane pa so pričakovane (sistemske) variante.

⁴Z ə zaznamujemo polglasnik.

jeziku, eden od domačinov (Milan) se tudi trudi govoriti v knjižnem pogovornem jeziku, vendar mu to bolj uspe šele v drugi polovici njegove vloge (gl. 3. vlogo v besedilu). Na splošno bi lahko rekli, da sodi v neknjižno zvrst le zadnja vloga, ki jo je oblikoval starejši občan (6. vloga).

Podobno sliko nam kaže tudi naslednji primer iz televizijske oddaje *Mario* (TVS 1, 20. januarja 2002), ki je bila predvajana v živo in je torej besedilo nastajalo spontano.

G: Sem reku, če ma kaj za rodit, ne sam za to, pa ...

M: Ta je dobr ...⁵ Kako se je pa držau tko kot očka prvič pri ...

P: Ah, kær u redu, no, je blo zabauno, moram rečt ...

M: A ste se zabaval takrat?

Ali posnetek pogovora med voditeljem in filmskim igralcem, predvajanim na Radiu Slovenija, 1. program, v oddaji *Nedeljska reportaža*, 7. 4. 2002 ob 17.05:

ST: Ljudje radi ponavljamo misel po Šekspiru, da je use na tej zemlji teater, .. ti praviš, Rac, da je use blef, .. nekdo tretji, .. recimo, da je danes use virtualnost.

R: Virtualnost, virtualnost je še lepa beseda, .. ne. Te, te rečmo, ppposnema æ ssanje, ne, .. recimo, ne. Drugače pa æ živimo u svetu, kjer pravzaprav je ... nekdo zakriči bres kakršnegakoli povoda in reče, jæs sem slikar. æ Pa vrže recimo .. ne vem kaj, pest blata na platno, ne ..

Pogovorni jezik, v katerem se govorci izražajo, »je čedalje bolj splošna oblika govornega jezika, vendar ni ustaljen ali za vse Slovence enak. Ta oblika jezika namreč nima zapisane in predpisane slovnice, kakor jo ima pisani jezik. Pogovorni jezik sproti nastaja in je pod stalnim vplivom dveh jezikovnih plasti: govorjene plasti narečja in pisanega knjižnega jezika. Čim večji je vpliv narečja, zlasti v glasovnem sistemu in v obliki, tem večja je razlika med pogovornimi jeziki, ki nastajajo v posameznih predelih slovenskega ozemlja. [...] Zanimivo je, da povzroča to prepletanje vplivov, da tudi pri enem samem govorniku pogovorni jezik ni vedno dosledna oblika s trdno slovnico in drugimi značilnostmi enovitega jezikovnega sistema. [...] Poleg visokega govornega jezika je v vsakdanjem življenju veliko pogostejša nižja jezikovna plast, ki je navadno bližja narečju.« (Pogorelec 1965: 134–135.) V navedenih primerih lahko govorimo o »visokem pogovornem jeziku« ali knjižnem pogovornem jeziku, v gradivu pa se seveda pojavljajo tudi številni primeri neknjižnega govornega jezika, v katerem se čuti večji vpliv narečja, npr.

N: Ja ... kkh ... naša prijateljica Marija ... mh mh ... Ištrijanka pravi, ne, da pišeš kosti, ne, ko rojevaš. Jas san rabla dve flaški in pou oksitocina, zato da ... (Iz oddaje *Mario*, 20. januar 2002, TVS 1.)

⁵ S tripičjem (...) zaznamujemo daljši premor, z dvema pikama (..) pa krajšega.

Razlog, ki govorce vodi v izbiro neknjižnega pogovornega jezika, bi lahko iskali v dejstvu, da govorniki knjižni pogovorni jezik v nekaterih situacijah čutijo kot prisiljeno obliko in se zato raje odločajo za nekoliko nižje variante. Med te nižje variante pogovornega jezika spada tudi sleng, ki ga je zlasti v nekaterih oddajah, namenjenih mladim, v medijih kar precej (npr. *Videospotnice*, glasbena oddaja na TVS 2, razvedrilna oddaja TVS 1 *Tistega lepega popoldneva*), značilen pa je za tiste kontekste, kjer besedila nastajajo spontano in torej niso vnaprej pripravljena.

V medijih, kjer bi sicer morda pričakovali več slenga in drugih variant neknjižnega pogovornega jezika, npr. na Radiu Študent, pa se te pojavljajo tako rekoč v enakem razmerju kot v nacionalnih medijih. Neknjižni pogovorni jezik je omejen na nekatera besedila, ki so tvorjena spontano, medtem ko se v besedilih, pripravljenih vnaprej, srečujemo predvsem s knjižnim pogovornim in knjižnim zbornim jezikom (kadar gre za brana besedila, npr. poročila), kar kaže tudi naslednji primer, posnet na Radiu Študent (informativna oddaja *Off*, 27. 3. 2002, voditelj Rok Kušlan):

Potem ko je pot pritiskom ameriške histerije po 11. septembru večinoma sv... večina svetovnih držav sprejela posebne protiteroristične zakone, je sinoči to storila še Indija. ... Indijski parlament je po deveturnem ostrem raspravljanju z veliko večino potrdil osnutek antiterorističnega zakona. ..

3 Podobno sliko lahko vidimo tudi v besedilih, ki nastajajo v elektronskih medijih. Brskljalniki in baze podatkov, v katerih iščemo zelene informacije, so urejeni tako, da nudijo kar najhitrejšo pot do informacij. Vendar sta »[p]oznavanje elementov ter obvladovanje pravil oz. načinov strukturiranja računalniških znakov [...] nujen pogoj za uspešno komunikacijo« (Javornik 2002: 6). Toda potencial svetovnega spleta je omejen z relativno počasnim prenosom podatkov (odvisno od strojne opreme strežnikov in uporabnikov) in problemi z urejanjem ter na drugi strani iskanjem podatkov v tej največji bazi podatkov na svetu. Kljub temu pa brez dvoma ne moremo zanikati pomena Interneta v smislu globalnega medija. Zanimivo vprašanje, ki se poraja ob tem, je, kakšen je vpliv tega t. i. globalnega medija na jezik in življenje nasploh, oz. če zožimo vprašanje, ali sploh lahko govorimo na splošno o jeziku interneta ali moramo ob opredelitvi nujno upoštevati različna ozadja, potrebe, namene in vedenja njegovih uporabnikov. V tem primeru bi namreč lahko govorili o različnih jezikih interneta, tako kot poznamo različne naravne človeške jezike, s katerimi se sporazumevamo. V literaturi se v sodobnosti vse večkrat ob poimenovanju jezika interneta pojavlja termin mrežna govorica (Netspeak; Crystal 2001: 17–23).

Tudi besedila na internetu oz. spletna besedila so tvorjena zato, da bi z njimi tvorci vplivali na naslovnika. Gre torej za prevladujočo vplivajnsko (oz. ilokucijsko) funkcijo. Da bi pri naslovniku dosegli učinek, tvorci ne izbirajo sredstev. Internet pa seveda zaradi svoje tehnične narave nudi veliko možnosti – od verbalnega od neverbalnega jezika, kamor lahko prištevamo tudi slikovno in glasbeno

govorico oz. jezik, ki spremljata animacije na spletnih straneh. Da bi se torej čim bolj približali zaželenemu cilju, tvorci spletnih strani upoštevajo spoznanja po eni strani jezikoslovja in po drugi strani psihologije. Sledijo raziskovanju javnega mnenja, kaj je tisto, kar najbolj pritegne bodoče kupce, uporabnike ipd. Zato bi za spletna besedila lahko rekli, da v njih ni prevladujoča le predstavitevna funkcija, ampak tudi estetska.

Spletna besedila v bistvu zelo natančno kažejo proces izbiranja,⁶ v katerem tvorci izbirajo med jezikovnimi prvini, od leksike, strukture pa do izbire jezika in jezikovne zvrsti, ki se kaže kot elementarna izbira. Večina spletnih strani, do katerih seveda lahko dostopamo tako slovenski uporabniki interneta kot tudi tuji, je oblikovanih tako, da omogočajo izbiro med slovenskim in angleškim jezikom.

4 Besedila, ki nastajajo v sodobni komunikaciji, kažejo da je uporaba bolj ali manj knjižne oblike jezika odvisna od konteksta v njegovem najširšem pomenu, torej predvsem od udeležencev v komunikacijskem procesu in vrste besedila, ki ga tvorijo. Tako se npr. v poročilih skoraj vedno uporablja knjižna oblika, medtem ko se v dialogih kaže večja izbira – govorniki izbirajo tako med knjižnimi kot neknjižnimi oblikami. Najpomembnejši dejavnik izbire na različnih ravneh, od strategij menjavanja vlog do zvrsti jezika, pa je prav gotovo kultiviranost govornika. Od nje je namreč odvisno, ali bo govornik izbral ustrezna in govornemu položaju primerna verbalna in neverbalna sredstva, s katerimi bo oblikoval besedilo in poskušal z njim vplivati na naslovnika. Uspešnost komunikacije in s tem seveda učinkovanje pri naslovniku je namreč v veliki meri odvisno prav od ustreznosti izbire, ki ni vedno enakovredna.

Literatura

- Marja BEŠTER, 1988: *Jezik publicistike v NOB*. Magistrsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Marja BEŠTER, 1992: *Izrazila slovenske politične propagande (ob gradivu iz predvojnega in medvojnega obdobja)*. Doktorska disertacija. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Klaus BRINKER, 1985: *Linguistische Textanalyse. Eine Einfuehrung in Grundbegriffe und Methoden*. Berlin: E. Schmidt.
- Malcolm COULTHARD, 1992: *Advances in spoken discourse analysis*. London, New York: Routledge.
- David CRYSTAL, 1995: *The Cambridge encyclopedia of the English language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- David CRYSTAL, 2001: *Language and the Internet*. Cambridge: Cambridge University Press.

⁶»Jezikovna raba [...] nujno sestoji iz nenehnega jezikovnega izbiranja, ki je lahko zavestno ali nezavedno in za katero obstajajo jeziku notranji (tj. strukturni) in/ali jeziku zunanji razlogi [...]. Te izbire lahko najdemo na vseh ravneh jezikovne oblike: fonetični/fonološki, morfološki, sintaktični, leksikalni in semantični. Lahko gre za izbire med različicami ali pa za izbire med regionalno, socialno ali funkcionalno razvrščenimi tipi variacij. Teorija jezikovne rabe mora torej pojasniti to »izbiranje«.« (Verschueren 2000: 89.) Ob tem moramo dodati, da seveda izbire praviloma niso enakovredne.

- Wolfgang DRESSLER, Robert de BEAUGRANDE, 1992: *Uvod v besediloslavlje*. Prev. A. Derganc, T. Miklič. Ljubljana: Park.
- Ina FERBEŽAR, 1999: Merjenje in merljivost v jeziku. *Slavistična revija* 47. 417–436.
- Barbara FOX, 1993: *Discourse structure and anaphora. Written and conversational English*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bohuslav HAVRÁNEK, 1963: *Studie o spisovném jazyce*. Praha.
- Nataša HRIBAR, 2000: *Govorjeni jezik politikov (razčlenjenost besedil z vidika skladenjske strukture in koreferenčnosti)*. Diplomaska naloga. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Miha JAVORNIK, 2002: O predvidljivosti in nepredvidljivosti v razvoju kulture. *Slavistična revija* 50/2. 171–182.
- Simona KRANJC, 1999: *Razvoj govora predšolskih otrok*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Breda POGORELEC, 1965: Vprašanja govorenega jezika. *Jezikovni pogovori*. 132–156.
- Breda POGORELEC, 1974: Razvoj funkcionalnih zvrsti slovenskega knjižnega jezika. *Dodatek k Zborniku Seminarja slovenskega knjižnega jezika, literature in kulture*. Ljubljana: Filozofska fakulteta. 1–11.
- Breda POGORELEC, 1986: Znanstveno besedilo, njegove jezikoslovne prvine in slog. *Slovenski jezik v znanosti* 1. Ur. A. Vidovič Muha. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete. 11–22.
- Deborah SCHIFFRIN, 1994: *Approaches to discourse*. Oxford UK, Cambridge USA: Blackwell.
- Andrej SKUBIC, 1994/95: Klasifikacija funkcijske zvrstnosti in pragmatična definicija funkcije. *Jezik in slovstvo* 5. 155–168.
- Slovenski pravopis*, 2001. Ljubljana: ZRC SAZU.
- Anna-Brita STENSTRÖM, 1994: *An Introduction to Spoken Interaction (Learning About Language)*. London, New York: Longman.
- Jože TOPORIŠIČ, 2000: *Slovenska slovnica*. Maribor: Založba Obzorja.
- Boris URBANČIČ, 1965: O jezikovnih stilih. *Jezikovni pogovori*. Ljubljana. 221–227.
- Ada VIDOVIČ MUHA, 1986: Tipološki pregled nekaterih vplivov na slovenski znanstveni jezik. *Slovenski jezik v znanosti* 1. Ur. A. Vidovič Muha. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete. 23–41.
- Jef VERSCHUEREN, 2000: *Razumeti pragmatiko*. Prev. I. Prosenc. Ljubljana: Založba /*cf.
- Harald WEINRICH, 1993: *Textgrammatik der deutschen Sprache*. Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich: Dudenverlag.
- Igor ŽAGAR, 1990: Nemoč ilokucijske moči. V: John Austin: *Kako napravimo kaj z besedami?* Prev. B. Lešnik. Ljubljana: Škuc, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete. 159–200.

Dodatek

Prepis izbranih odlomkov posnetih besedil, na katera se sklicujem v besedilu.

1) Antena 1 (105,2 MHz), 7. 2. 2002 ob 15.00, dve voditeljici, voditelj Jure Rebolj, gost Janez Drnovšek.

Precednik vlade Janez Drnovšek je danes u modrem salonu uladnega poslopja podeliu priznanje za najbolj prijaznega uslužbenca meseca po predlogu državljanou in ob tem poudariu: »Vem, da so učasih priznanja, tudi moralna priznanja, več uredna kot pa materjalna priznanja in zdi se mi, da če nekdo resno dela in dougo dela, kvalitetno dela, ə, pretsem z ljudmi, je prou, da se tega tut spomnimo potem, tudi na tašən nač način. In je prou je, da da ljudje, se mi zdi, da sami potem pomagajo pri izbiri, tako kot smo nəs naredili u tem primeru, torej pri izbiri najbolj prijazne uslužbenke, uslužbenca. Namen je torej čimbolj prijazna in človeška komunikacija med uradniki in med državljani.«

2) Radio Salomon, 1. 3. 2002 (14.00–16.00, redna oddaja), voditelj (V), gostje dijaki iz ljubljanskih srednjih šol: dve Nini (N1, N2), poleg njiju pa še Blaž (B) in Andraž (A), ki ju v navedenem odlomku ni.

V: Best. Hudo. Hə hə. Čaki, zdele te je Nina mal čudən pogledala.

N1: Zakaj?

V: Jaaaa, ne vem ...

N1: Neee, res?

V: ... ker ne vem, v kakšnem odnosu ste ve.

B: Hoooo!

N1: Medve sva s ful dobre kolegice, sam ... səj se z vsəmi razumemo, nəč ne bom rekla.

V: Ampak ena je pa də best?

N1: Valjda, ena ...

V: Kako bi reku ... z eno se pogovarjaš vsak dan deset minut po mmobilnem telefonu, z eno se pa dvanajst. A jə to mogoče ... tko?

N1: Ma niti ne no, sam ... ne.

N2: Eni bolj zaupaš.

V: Ti ... u glaunem nisi vredna zaupanja.

N1: Nisəm tega rekla, da me ne bo zdej kdo narobe razumeu.

V: Ja, ne, čaki. Eno bolj zaupaš. Torej ...

N1: Ja, valjda, səj je tut ona ful vredna zaupanja, pa to. Tko da ... nəč ne bom rekla glede tega.

3) Radio Slovenija, 1. program, oddaja *Nedeljska reportaža*, 7. 4. 2002 ob 17.05. Voditelj Silvo Teršek (ST), njegov sogovorec je bil gledališki in filmski igralec Radko Polič - Rac (R).

ST: Ljudje radi ponavljamo misəl po Šekspiru, da je use na tej zemlji teater, .. ti praviš, Rac, da je use blef, .. nekdo tretji, .. recimo, da je danes use virtualnost.

R: Virtualnost, virtualnost je še lepa beseda, .. ne. Te, te rečmo, ppposnema ə ssanje, ne, .. recimo, ne. Drugače pa ə živimo u svetu, kjer pravzaprav je ... nekdo zakriči bres kakršnegakoli povoda in reče, jəs sem slikar. ə Pa vrže recimo .. ne vem kaj, pest blata na platno, ne ..

ST: Umetniki delajo projekte, inštalacije, pərformanse ...

R: Kadar grem gledat ta pərformans, predusem kadar gledam moderən ples, ne ..., vidəm, kako se človek trudi, da se bo polomu, ker hoče kopirat recimo ptico, čërva ...

hoče kopirat življenje, kakršno je že u naravi ..., in se mantra in ubija svoje telo, pravzaprav ga lomi in ti ga gledaš in rečeš: »Kaj mi hočeš povedat, človek božji? ... Poletu ne boš nikoli, .. ker nisi ustvarjen za let ..., za plazenje si.«

4) Radio Študent, informativna oddaja *Off*, 27. 3. 2002, voditelj Rok Kušlan.

Potem ko je pot pritiskom ameriške histerije po 11. septembru večinoma sv... večina svetovnih držav sprejela posebne protiteroristične zakone, je sinoči to storila še Indija. ... Indijski parlament je po deveturnem ostrem raspravljanju z veliko večino potrdilo osnutek antiterorističnega zakona. .. Ta dovoljuje zaplembo premoženja in devedeset dni zapora bres prethodnega procesa za usakogar, ki je is kakršne..gakoli razloga osumljen terorizma. ... Zakonu, katerega velik zagovornik je predusem indijski premje Atal Bihari Vajpaje, .. ostro nasprotuje opozicijska stranka Sonje Gandhi. Ta vladi očita, da se je nat .. zakon naukušila zgolj zato, da bi opravičila aretacije muslimanskih prebivaucv, .. ki so u nenehnih sporih in pretepih s Hindujci. ... Sicer pa naj bi zakon prej kot odstranjevau teroriste jemau svobodo nedolžnim ljudem. ...

5) TVS 1, 20. januarja 2002, oddaja *Mario*, voditelj Mario Galunič (M), gostje Gašper Tič (G), Nataša Ralijan Tič (N) in porodničarka Gordana (P).

G: In pol smo bli pa skøp še do večera dvanajst ur u porodni sobi ...

M: Aja, ker ni rodila ...

P: Porod je bil prezgodaj in usi prezgodni porodi gredo malo bolje počasi.

N: Ja ... kkh ... naša prijateljica Marija ... mh mh ... Ištrijanka pravi, ne, da pišeš kosti, ne, ko rojevaš. Jas søn rabla dve flaški in pou oksitocina, zato da ...

M: A umetnih popatkou?

P: Gašper je pa zraun ... kar naprej ... əəə ... imeu pripombe, zakaj dajam neki za popatke, zakaj dajam neki proti bolečinam, zakaj dajam za to, zakaj ne bi enkrat dala neki, da rodi ...

G: Sem reku, če ma kaj za rodit, ne sam za to, pa ...

M: Ta je dobr ... Kako se je pa držau tko kot očka prvič pri ...

P: Ah, kər u redu, no, je blo zabauno, moram rečt ...

M: A ste se zabaval takrat?

P: Ja, kər, moram rečt, smo se dosti smejal, sploh ko je bla po radiju pesma Cinca Marinca, kə je ... kə smo potem še plesal zravøn.

N: Ja, smo plesal ... ə ... he ...

6) Radio Slovenija 2, 27. februarja 1999, posnetek rokometne tekme med Celjem Pivovarno Laško in Barcelono Katalonijo.

Boštjan Janežič: [...] Ko so se Rusi – oziroma ko so Španci popouni, ko se je u igro vrnio Rus Šepkin, da povedejo znova za dva gola prednosti .. na tej tekmi. Niso še vodili, oziroma brez znova, da Celjani povedejo za dva gola na tej tekmi. Podaja za Škərbiča in goool! De-Dragan Škərbič, izreden gol! Dobro se je odkril. Tretji gol je dosegeu Dragan Škərbič. In Celjani dobri dve minuti pret koncem 1. poučasa vodijo za dva gola. Dragan Škərbič .. je dosegeu tretji gol. Izredna podaja Rastka Stefanoviča na šestmetersko črto in Dragan Škərbič ne zapravlja takšnih priložnosti. Lozano strelja in gol. Lozano je premagau Dejana Periča.

7) Val 202, 14. marca 1999, oddaja *Gori doli naokoli*.

1. Tatjana: [...] No, če smo dosledni, govorimo o vasi Zgornje Prapreče. Za odajo Gori doli naokoli jo je odkrila Damjana Krošelj.

2. Damjana: Lep pozdrav iz Zgornjih Prapreč. Majhne vasi v občini Lukovica. Tako majhne, da je bilo tu na telefonski priključek treba čakati osemnajst let. Zdaj ga ima usaka hiša. Useh štirinajst. Da bi jih opazili, so vaščani pisali v časopise in podpisovali peticije, da bi končno dobili označbo kraja. Tablo, na kateri bi pisalo ime njihove vasi, in smerokas. Op čisto novem smerokazu smo torej z domačini, Milanom Drčarjem in družino Smrkolj, zavili u Zgornje Prapreče.

3. Milan: Ja, to je pa rezultat, əə, əə, peticije, ki smo ga dal na občino in ki so podpisal prau vsi prebivauci. əə mi smo u tej peticiji zahtevali əə oznadčbo kraja, to smo dobili u lanskem letu, əə pret kratkim pa še əə smerokas op glauni cesti, tko da əə əə popotnik, ki se pelje po glauni cesti, prauzaprau ne more več zgrešit kraja Zgornje Prapreče.

4. Damjana: Res se nismo izgubili in našli to mejhno vas, mimo katere bo zdaj zdaj peljala autocesta. Ki jim bo približala Ljubljano, vendar odmaknila mir.

5. Milan: Bomo dobil in hrup in še kaj družga povərhu, a ne.

6. Starejši občan: əə ja, to nem nau preveč fajnga pərnəsəl.

